

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

Libor Pavera, František Všetická, *Lexikon literárních pojmů*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc 2002, 422 s.

Znani czescy literaturoznawcy: L. Pavera i F. Všetická opracowali słownik terminów literackich, przeznaczony dla uczniów szkół średnich i studentów. Lektura pracy pozwala jednak sądzić, że krąg czytelników będzie znacznie szerszy. Recenzowany leksykon bez wątpienia realizuje cel praktyczny, ponadto towarzyszy temu dbałość Autorów o poziom naukowy publikacji, która daje zwięzły i przystępny zarys podstawowych pojęć literaturoznawczych.

Jak stwierdzają Autorzy we wstępie kompendium, mają oni świadomość, jaki wpływ na literaturę i kulturę wywarła audiowizualność i internet, choć semiotyczne teksty kultury (w których słowo współistnieje z obrazem stałym i ruchomym oraz z dźwiękiem) są tu w mniejszym stopniu obecne, niż np. w równoległym wydanym w Polsce *Słowniku pojęć i tekstów kultury* (red. E. Szczęsna, Warszawa 2002).

W sposobie definiowania pojęć zwraca uwagę etymologia słów i bardzo częste odwoływanie się do przykładów czeskich lub pochodzących z literatury powszechnej (także z literatury polskiej) w czeskich przekładach. Zdarzają się jednak hasła niezawierające przykładów, choćby *poeta doctus*. Wskazane w hasłach tytuły utworów nie są wyróżnione graficznie. Niektóre hasła są rozbudowane (np. *čas*), inne wydają się zbyt lakoniczne i ograniczają się do definicji (np. teorie dramatu – nie dowiadujemy się, jakie były lub są). System haseł odsyłaczowych rozszerza zakres tematyczny publikacji słownikowej, który tworzą głównie: historia i teoria literatury, krytyka literacka, różne obiegi literatury, szkoły i kierunki badawcze (o niektórych grupach literacko-artystycznych możemy przeczytać także w polskim kompendium G. Gazdy – *Słownik europejskich kierunków i grup literackich XX w.*, Warszawa 2000).

Wielu hasłom towarzyszy wykaz literatury, w której pojawiają się liczne polonica (polskie opracowania, polskie przekłady prac obcojęzycznych, prace polskich bohemistów, a nawet przekłady polskich prac teoretycznoliterackich na język czeski). Leksykon opatrzone jest w indeks terminów i nazwisk.

W refleksji nad instrumentarium pojęciowym obecne są nowe metodologie badań literackich: komunikacjonizm, dekonstrukcjonizm, postmodernizm, intertekstualność, krytyka feministyczna. Terminologia literaturoznawcza obejmuje szereg specyficznie czeskich pojęć, np. *husitská literatura*, *Devětsil*, *Lumírovci*, *novina*, *písmacká literatura*, *pololidová literatura*, *romaneto*, *rozhlasek*, *rymovník*, *scholia*. Szczególnie cenne są hasła dotyczące pojęć nieodnotowywanych w polskich słownikach terminów literackich, np. *medailon*, *alamodová literatura* i wiele innych. Odnajdujemy

także polskie terminy, np. *fraszka*, *gavenda*, *krakovaček*, *šopka*, *třetí oběh* czy też Ingardenowska *konkretizace*. *Słownik...* – zgodnie z układem gniazdowym – podaje niekiedy w jednym hasle pokrewne pojęcia, np. triada: *renesans*, *humanismus*, *reformace*. Przykładem gniazda tematyczno-funkcjonalnego jest *anticipace*, któremu to hasłu głównemu towarzyszą podhasła: *prima a.*, *falešná a.*, *ověřená a.*, *opožděná a.*

Praca obejmuje najważniejsze problemy literaturoznawcze, choć nie znajdujemy tu takich gatunków i metod twórczych, jak np. *centon*, *kolaž*, *fantasy*, *limeryk* (i inne gatunki poezji humorystycznej, zabawowej, niepoważnej). Nie ma też hasła *przekład*, jak również pojęcia stylu epoki (prądu, szkoły, grupy literackiej) i gatunku.

Uzupełnienia zgłosiłabym do następujących ujęć:

- w hasle *periodizace literatury* piszą Autorzy o zmiennej dwuprądowości procesu literackiego – prądach romantycznych i klasycznych – przywołując tu m.in. koncepcję J. Krzyżanowskiego. Można tu było sięgnąć po nowszą, z lat dziewięćdziesiątych pochodzącą propozycję J. Ziomka, który wskazał cztery formacje w dziejach literatury polskiej, obejmujące rytmy dłuższe niż epoka (średniowiecze – klasycyzm – romantyzm – awangardyzm), czyli epoki *sensu largo*. Prądy literackie, jak wiadomo, mają charakter ponadnarodowy, stąd przydatność tego typu periodyzacji także w odniesieniu do literatury powszechnej;
- w hasle *retorika* nie wspomina się o stylu retorycznym, o funkcjach wypowiedzi retorycznej (*docere*, *movere*, *delectare*), o tekstach nacechowanych perswazyjnie. Warto też było zauważyć, na czym polega współczesność retoryki;
- mam wątpliwość, czy Autorzy słusznie oddzielili hasła: *loci communes* i *topoi*;
- hasło *mimesis* nie wyjaśnia, co ta kategoria oznacza w literaturze współczesnej i do jakich zjawisk się odnosi;
- w hasle *stylistika* nie ma wzmianki o Ch. Bally’m, neoidealizmie, a także o nowych nurtach badawczych.

Powyższe uchybienia nie stanowią jednak o niskiej wartości omawianej pracy. Samo podjęcie się tak trudnego zadania już wymaga pochwały. Ponadto – jak w tym przypadku – dobre jego opracowanie i przygotowanie do druku wartość tę podwyższa. Natomiast drobne potknięcia zawsze można poprawić w następnym wydaniu.

Na zakończenie warto wspomnieć, że zawartość treściowa omawianej pracy jest – mimo powyższych uwag szczegółowych – imponująca. *Lexikon literárních pojmů* jest opracowaniem pożytecznym i celowym, przydatnym w badaniach komparatystycznych i poręcznym w użyciu narzędziem pracy naukowej humanisty. Służy porządkowaniu i systematyzacji wiedzy oraz ułatwia rozumienie głównych nurtów literaturoznawczych. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż książka napisana jest w sposób komunikatywny, równie pozytywnie ocenić należy dobrą oprawę edytorską.

Barbara Bogolebska, Łódź

**Aleš Haman, *Nástin dějin české literární kritiky*,
Nakladatelství H & H, Praha 2000, 132 s.**

Nová publikace Aleše Hamana mj. zaplňuje citelnou mezeru českého knižního trhu ve filologické oblasti. Podobná syntetická práce o tuzemské literární kritice nebyla doposud sepsána; existují pouze dílčí studie, zastaralé přehledy a neméně již anachronické pokusy o hodnocení či vymezení dané problematiky. V tomto smyslu má Hamanova syntetická práce průkopnický význam, poněvadž spojuje (s přihlédnutím k potenciálním recipientům knihy, zvláště vysokoškolským studentům humanitních věd aj.) nezbytnou popularizační dikci se zasvěceným výkladem jednotlivých vývojových etap daného tématu.

Badatel měl nejednou velice nesnadnou volbu, jak si počínat, zpravidla však zvolil šťastné řešení: povytce se mu podařilo dokumentovat a demonstrovat proměny české literární kritiky na příkladu dobových polemik, které často vyznívaly jako určité mezníky kulturního vědomí; připomeňme alespoň klíčovou disputaci o povaze Máchova *Máje* a skrze dobové hodnocení této poémy odtud vyplývající fundamentální spor o obecné zacílení celé české společnosti a kultury. Tato metoda autorovi umožnila postupovat v chronologické posloupnosti a zároveň průběžně začleňovat do výkladu komplexnější otázky estetické, historické nebo politické. Literární kritika je především tvůrčí sférou a nejvýznamnější je v ní kreativní fenomén, v konkrétní recepci však mnohdy musí výrazně kompenzovat další společenské faktory, a proto se v ní zrcadlí směrodatné tendence historického období, mj. jejich prohlubování anebo překonávání.

V tomto směru lze Hamanovu práci skutečně uvítat. Zároveň je ovšem zapotřebí konstatovat, že sama interpretační disciplína „kritika kritiky“ nebo „historie kritiky“ má četná úskalí, diktovaná rovněž skutečností, že se postavení a pojetí literární kritiky v evropském kontextu proměňovalo (autor knihy to dobře zná i z vlastní zkušenosti), že např. literární kritika za romantismu měla pramálo společného s kritikou pozitivistickou, a ta byla zase programově mnohem „etičtější“ a „estetičtější“ než novodobá kritika sociologická (tj. vulgárně sociologická, tendenční), která přitom tvoří velice podstatný fenomén kultury 20. století (srov. pojmy proletářské umění, avantgardní koncepty, masová kultura) i v zemích liberální demokracie.

Aleš Haman ve své publikaci volí chronologický postup, leč svůj výklad – po úvodní studii – počíná ranou obrozeneckou literární kritikou. Pomíjí tudíž pomíjí dřívější postavení a poslání české kritiky literární, která zprvu měla především charakter kritiky historické a filologické; tehdy v ní ostatně dominoval beletristický žánr alegorie nebo traktátu atp. Též její genologická skladba byla jiná, nicméně právě na toto pojetí obrozenecká kritika ve svých prvních pokusech o kritickou reflexi navazovala. Koneckonců s tím koresponduje i Hamanem citovaná Patočková úvaha o povaze

estetického soudu, o tom, co je umělecké dílo, či o vymezení toho, co je esteticky správné a co nesprávné.

Ve zmíněné úvodní kapitole autor přichází s podnětnou typologií literární kritiky, přičemž odkazuje především na práce klasiků českého literárního myšlení – Arna Nováka, Otokara Fischera a Václava Černého. Možná však měla být zmíněna i pojetí jiná a výrazně odlišná (francouzská tradice, anglosaská tradice, ruská a samozřejmě německá, která měla největší vliv na vývoj a charakter literární kritiky v Čechách), o nichž badatel referuje pouze s ohledem na 20. století (Dufays, Mauron, Goldmann aj.). Naopak skoro zbytečná je tady zmínka o spisku Jiřího Hájka o literární kritice, zvláště když se k tomuto textu Haman pak už nevrací, především však tento spisek není metodologicky srovnatelný s ostatními citovanými pracemi!

Pisatel si tedy zvolil metodickou osu výkladu, na jejímž základě mohl charakterizovat peripetie české literární kritiky v různých historických a estetických periodách. Nicméně se v časovém sledu jeho souhrnných hodnocení vynořují žánrové problémy, které potom také mají vliv na definitivní podobu určité etapy. Někdy jde o samo pojetí literární kritiky, do níž nepatří pouze glosy a články v tisku, nýbrž i vrcholný literárněkritický žánr eseje, čili žánr, který se mnohdy ocitá na samém pomezí literatury a filosofie, literatury a estetiky atp. Z tohoto hlediska v Hamanově nástinu postrádám kupříkladu vytříbené eseje dekadenta a estéta Arthura Breiskyho. Možná je to právě v případě Breiskyho dáno badatelovou koncepcí: chápe totiž svůj nástin české literární kritiky převážně jako nástin literární kritiky bohemistické, což může někdy splývat, kolikrát to však není jedno a totéž. Zrovna jméno Breiskyho by v sousedství Miloše Martena, Arnošta Procházky a Jiřího Karáska ze Lvovic mělo figurovat. V jiném historickém údobí se tu přecházejí mlčením mj. „nebohemistické“ literární eseje Jana Čepa.

Jestliže je však Hamanův nástin vývoje či „příběhu“ české literární kritiky dovezen až do konce třicátých let (tedy až do období potlačení literárního života za druhé světové války) s patřičnou precizností a přehledností, což je bezpochyby dáno i erudiicí a metodologickou suverenitou pisatele, zbývající časové období je již zpracováno problematičtěji. Ačkoli od roku 1939 nebo 1945 již uplynulo kolem šedesáti let, poválečný stav, vývoj a obecně situaci literární kritiky zde autor shrnul do jediné kapitoly; přitom kupříkladu časově srovnatelné období v 19. století analyzuje na nejméně dvakrát větší ploše. Tím ovšem vznikají i některé zbytečné nejasnosti nebo redukce. Reflektována by měla být rovněž kritika existencialistická, civilistická, surrealistická, po celé období 1945–1989 dochází ke zpozdilým, ale zdůrazňovaným reziduím avantgardních představ o proletářské kritice atp.

Sám Haman přitom veškerou problematiku tohoto dlouhého období dokonale zná a nejednou prokázal (v monografiích i v dílčích studiích) svou schopnost analytického shrnutí konkrétních sporných míst. Pomineme-li období protektorátu, následující časové úseky by si zřejmě vyžádaly kupříkladu tři samostatné kapitoly. V úvahu by připadala rekapitulace vývoje do roku 1969, pak situace kritiky v průběhu posrpnového dvacetiletí (s rozlomením na oficiální pojetí a nonkonformní tvorbu v samizdatu

a exilu), konečně (alespoň ve zkratce) postoje kritiky v devadesátých letech, kdy se už v Čechách v plné šíři konstituovalo tzv. postmodernistické pojetí literární kritiky. Hodnotová škála mezi letopočty 1945 a 1999 se může badatelům jevit různě, ale zřetelně vývojové předěly a proměny estetické normy mezi těmito časovými úseky se zdají být evidentní a vybízejí k zevrubnějšímu výkladu.

Až na dvě výjimky (ve výčtu) v této kapitole není uvedeno jméno prof. Aleše Hamana. I když je skromnost velkou ctností a autor se možná považuje v první řadě za literárního historika a teoretika, nicméně jeho podíl na české poválečné kritice (přibližně rokem 1960 počínaje) je nepopíratelný; sluší se z novějších časů připomenout alespoň Hamanovy kritické referáty v „Literárních novinách“, donekdávna i v „Nových knihách“ (před jejich zánikem), dále v „Tvaru“ atp. Badatel pochopitelně nemá v úmyslu sám se stavět na kritický „Olymp“, jeho významné postavení na scéně české literární kritiky je však zapotřebí aspoň v recenzi této publikace zdůraznit. Bez Hamanových kritických reflexí by totiž scénérie české literární kritiky byla značně neúplná.

Ani některé další výrazné osobnosti se prof. A. Hamanovi do jeho bohemistického vymezení literární kritiky nevešly: kupříkladu ponechává stranou esejistické komentáře Emanuela Frynty (mj. o Hrabalovi, Kolářovi) nebo eseje Jana Zábrany, které ovšem leží mimo oblast bohemistiky. Až v devadesátých letech v knižních souborech vycházely kritické reflexe z pera Ivana Slavíka. Přitom jejich dílo má ve sféře českého kritického myšlení o literatuře větší význam než takové figúrky (byť škodlivé) jako Gustav Bareš, Václav Pekárek nebo František Nečásek. Nejde o žádné kádrování naruby, ale význam těchto osob ve vývoji české literární kritiky je skutečně mizivý a zanedbatelný. Takový Vítězslav Ržounek byl učiněným postrachem doby, leč kdo o něm dnes ještě něco ví, když nenapsal nic, co by mělo charakter estetického soudu, nikoli ideologického odsudku nebo naopak chvalo zpěvu? Zmínku by si možná zasloužili i další, například liberecký Milan Exner, z mladších českobudějovický Michal Bauer a olomoucký Igor Fic. A jsou-li uvedeni tzv. novinoví recenzenti (až po vydání knihy na sebe výrazně upozornil Radim Kopáč, též pilný editor mladé tvorby), z vyhraněných pisatelů by si připomenutí zasloužil i subtilní glosátor básnické tvorby Rudolf Matys.

Přes tyto polemické poznámky, které se vesměs vztahují pouze k závěrečné kapitole badatelovy práce, je Hamanův nástin vývoje české literární kritiky potřebnou prací, která dozajista může inspirovat i příští pokusy o rekapitulaci tohoto tématu. Česká literární kritika si to bezpochyby zaslouží – možná znovu z Hamanova pera.

Vladimír Novotný, Plzeň

Milan Hrdlička, *Cizí jazyk čeština*, ISV nakladatelství, Praha 2002, 150 s.

Nebývá zvykem, aby bohemista sotva čtyřicetiletý vydával knižně soubor svých vesměs již dříve publikovaných prací, včetně přehledu vlastní bibliografie. Pokud nakladatelství ISV k takové publikaci sáhlo, učinilo tak jistě s ohledem na téma, které je v kontextu domácí bohemistické produkce neobvyklé a vlastně nové – problematika výuky češtiny jako cizího jazyka (dále ČCJ).

Milan Hrdlička, spjatý od počátku své vědecké kariéry s Ústavem bohemistických studií na FF UK, se očividně snaží rozhybat poněkud stojaté vody oboru, což dokazuje i jeho bohatá a různorodá bibliografie. Prezentovaný výběr článků, který – jak autor sám říká – není završením určité etapy bádání a má být spíše inspirativním vhladem do problematiky, podíílil určité jednotící tématické i stylové linie. Nezařadil do něj některé své „vědecktější“ články, zejména o českých předločkách, naopak prezentuje především příspěvky, které zazněly jako přednášky či vystoupení na konferencích, a články publikované v čtenářsky přístupnějších periodikách, často i popularizačních. Příspěvky člení do pěti oddílů, v nichž se zabývá různými aspekty výuky ČCJ: (1) vyučovacími metodami a jejich vývojem, (2) pojetím mluvnice ve výuce ČCJ, (3) otázkami komunikace a komunikativnosti, (4) problematikou českého národního jazyka a prezentování jeho variet ve výuce ČCJ, (5) příspěvky, které se nevešly do žádného z těchto oddílů, jsou pak zařazeny do oddílu pátého.

Hrdlička prokazuje dobrý přehled po historii i současné stavu aplikované lingvistiky doma i v zahraničí, i když vzhledem ke svému druhému oboru akcentuje materiály frankofonní provenience. V základních otázkách pojetí výuky ČCJ, za něž považujeme problémy řešené v oddílech 2. a 4. (prolínají ovšem i do oddílů zbývajících), zastává autor spíše tradiční, zdravě konzervativní stanovisko. Právě příspěvky týkající se této problematiky zasluhují větší pozornost.

Hodně prostoru je věnováno otázce poměru spisovné a obecné češtiny ve výuce ČCJ. Hrdlička se ve shodě s většinou autorů domnívá, že základním útvarem při výuce ČCJ má být čeština spisovná – argumenty jsou známy a není třeba je na tomto místě opakovat. Značné vnitřní rozrůznění češtiny a množství komunikačních situací, v nichž se na většině českého území obecné češtiny používá, je ovšem problémem, který je třeba v učebnicích a kurzech lépe řešit. Za nejvhodnější postup považuje autor kombinaci příležitostných poznámek o obecné češtině (případně podle zaměření a místa studia i o příslušném moravském interdialektu) a souhrnné lekce se zajímavými texty. Obecná čeština by podle něj měla být prezentována signalizovaně, odděleně od češtiny spisovné a v relativní komplexnosti – poučení o obecné češtině v dosavadních učebnicích se totiž povětšinou omezuje na morfologii, zatímco třeba lexikální stránka, která činí studentům největší potíže, je opomíjena.

Další zásadní problém, k němuž se Hrdlička vyjadřuje, je prezentace gramatiky ve výuce ČCJ. Varuje – podle našeho názoru správně – před přeceňováním komuni-

kační metody na úkor systémového výkladu gramatiky a kriticky se staví k různým pokusům o přílišnou redukci gramatiky a „negramatické“ pojetí výuky ČCJ. V jednom z nejzajímavějších příspěvků se pak vyjadřuje ke klíčovému problému výuky české morfologie – prezentaci deklinačního systému češtiny. Konfrontuje dvě protichůdné koncepty zastoupené v učebnicích ČCJ – probírání deklinace po celých paradigmatech a postupné probírání jednotlivých pádů různých deklinačních typů – přičemž celostní pojetí deklinace považuje za vhodnější. Zde je ovšem třeba zdůraznit to, co Hrdlička jen naznačuje (s. 76): celostní pojetí je vhodné pro slavisty-filology, slovanské a snad i německé a jiné mluvčí, kteří mají dobrou představu o fungování pádového systému, je ale zcela nepředstavitelné např. pro Američany-nefilology. Výhody tohoto pojetí se nám navíc nezdají až tak významné. Uživatel flektivního jazyka by si totiž měl vedle vertikálních vztahů v rámci paradigmatu stejně uvědomovat i vztahy horizontální, tedy vztahy koncovek jednoho pádu v průřezu různých paradigmat. Také další argument, větší přirozenost textů u první koncepte, je diskutabilní – pokud nejsou paradigmata všech hlavních vzorů obou čísel vychlena v krátkém časovém rozmezí, dochází k značnému omezení používaného lexika.

Ne všechny příspěvky publikace jsou stejně inspirativní a přínosné. Některé jsou vysloveně popularizační, některé se obsahově poněkud překrývají, u některých původně přednášených příspěvků vidíme sklon k jisté mnohomluvnosti. V jednom z emotivněji laděných příspěvků závěrečného oddílu se autor zamýšlí nad nelichotivým stavem oboru a jeho dalších perspektivách a hledá příčiny tohoto stavu. (Poznámenejme jen, že zmiňovaný aspekt finanční jednou z hlavních příčin nebude – výukou češtiny pro cizince si dnes lze na rozdíl od jiných humanitních oborů velmi slušně přivydělat.) Stejně jako v jiných případech se Hrdlička spíše ptá, než nachází odpověď, ale to je v souladu se záměrem publikace uvést čtenáře do problematiky výuky ČCJ a upozornit na hlavní problémy. V tomto ohledu publikace účel jistě splnila. Na další práci autora i jeho kolegů pak záleží, zda si obor čeština jako cizí jazyk vydobude takové postavení, jaké má výuka mateřského jazyka pro jinojazyčné mluvčí v řadě jiných evropských zemí.

Jiří Rejzek, Praha

Książki nadesłane do redakcji „Bohemistyki”

Stanislava Kloferová, *Mluva v severomoravském pohraničí*, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2000, 130 s., ISBN 80–210–2470–4.

Autorka v práci analyzuje jazyk codziennej komunikacji na terenie pogranicza czesko-polskiego, a dokładnie w miejscowościach: Adolfovice, Branná, Javorník, Libina, Loučná nad Desnou, Žulová, Andělská Hora, Jindřichov u Krnova, Lomnice,

Město Albrechtice, Razová, Zátor, Petrov nad Desnou, Jeseník, Leskovice nad Moravicí i v Světlej. Nagrał tam teksty autorka poddała analizie językowej: fonetycznej i morfologicznej. Śledzi miarę występowania cech regionalnych jako części żywej, potocznej normy językowej. Szuka odpowiedzi na pytanie, jaki jest prestiż cech gwarowych. Książka jest uzupełniona tekstami młodej generacji.

***Myšlenky na zlomu tisíciletí. Thoughts for the New Millennium*, uspoř. Alena Mizerová, Jan Sedlák, Petr Dub, fot. Libor Tichý, Vysoké učení technické v Brně, Nakladatelství „Vutium”, Brno 2002, 301 s., ISBN 80–214–1872–9.**

W książce są publikowane rozważania znanych osobistości czeskiego świata intelektualistów, którzy nas prowadzą światem nauki i techniki na progu trzeciego tysiąclecia. XX wiek jest według Autorów wiekiem dobra i zła. Mnóstwo wynalazków, powstanie i wprowadzenie nowych technologii przesunęło granice ludzkiego poznania ku rozszyfrowaniu własnego genomu. Fotografie towarzyszące tekstem w artystyczny sposób przedstawiają „ducha czasu” – lustrzane odbicie w architektonicznych pierwiastkach. Poszczególne okresy XX wieku ukazują uogólnienia lub indywidualny sposób spojrzenia. Fotografie pochodzą z Brna i okolic. Znajdują się tutaj ciekawe rozważania m.in. Milana Jelínka, Ludvíka Kundery, Bedřicha Velického, Victora Miroslava Fica, Sir Franka Lampla, Petra Piřhy, Milana Uhde i wielu innych.

***Encyklopedický slovník češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002, 604 s., ISBN 80–7106–484–X.**

Encyklopedyczny słownik zawiera najważniejsze problemy struktury i funkcjonowania języka czeskiego i jego opisu z punktu widzenia zarówno badań w kraju, jak i zagranicą. Jest przeznaczony nie tylko dla bohemistów, ale także dla innych filologów, kognitywnych psychologów, ponieważ porusza problemy ogólnojęzykoznawcze i kognitywne z punktu widzenia filologa, psychologa, socjologa, teorii komunikacji. Słownik nie ogranicza się do problemów współczesnej czeszczyzny, ani też nie opisuje jej z punktu widzenia jednej metodologii, chociaż ze względu na tradycję praskiej szkoły lingwistycznej dominuje tu strukturalizm. Wiele haseł zostało opracowanych za pomocą metodologii, często różnych koncepcji opisu. Praca jest dziełem kolektywu 65 naukowców z całego Czech.

***Čeština – univerzália a specifika*, red. Zdeňka Hladká, Petr Karlík, t. 1, Brno 1999, 130 s.; t. 2, Brno 2000, 192 s.; t. 3, Brno 2001, 347 s.; t. 4, Praha 2002, 369 s.**

Konferencja „Čeština – univerzália a specifika” powstała z myślą o przedyskutowaniu projektu przygotowywanego słownika *Čeština v jazykovědných pojmech*. Szło o znalezienie takiej postaci haseł słownikowych, które by proporcjonalnie uwzględ-

niały język czeski z punktu widzenia tzw. gramatyki uniwersalnej, jak również z punktu widzenia „parametryzacji” uniwersalno-gramatycznych zasad. Wraz z opisem niektórych podstawowych kategorii dochodziło do konieczności przedyskutowania dalszych zagadnień opracowania wspomnianego słownika. W ten sposób odbyły się już cztery konferencje. Na pierwszej przeważała tematyka teoretyczna, jak rozwój teoretycznego i metodologicznego opisu w czeskim językoznawstwie, gramatyka tradycyjna, kognitywna, logika w gramatyce, prawdopodobieństwo w opisie zjawisk językowych itd. W tomie drugim zwrócono uwagę na aspekt historyczny i typologiczny opisu języka oraz ukazano to na opisie nie tylko czeskiego w aspekcie diachronicznym, ale także innych języków słowiańskich czy europejskich. Tom trzeci obejmuje studia czeskich i zagranicznych bohemistów, którzy podnoszą aspekt języka czeskiego jako tego, którego analiza pozwala poznać język jako system, oraz artykuły, w których autorzy ukazują, że różne teorie języka jako specyficznie ludzka wiedza są konfrontowane z danymi, do których się dochodzi na podstawie analizy języka czeskiego. W tomie czwartym zaprezentowano artykuły, wykorzystujące najnowsze metody opisu języka, jak np. gramatykę kognitywną czy lingwistykę korpusową.

W każdym z tomów (dokładniej od tomu drugiego) znajdują się dwa rodzaje tekstów: pierwsze to referaty-dyskusje (dział *Formum*), odnoszące się do referatów wydrukowanych w poprzednich tomach, oraz referaty wygłoszone na konferencji (dział *Symposium*). Zarówno w przypadku pierwszych, jak i drugich poza tematycznymi tekstami znajdują się teksty wychodzące poza temat konferencji, jednak dotyczące opisu jednego ze zjawisk języka czeskiego z punktu widzenia diachronicznego lub synchronicznego.

Karel Kamiš, *Čeština a romština v českých zemích. Překonávání komunikačních bariér v multietnické společnosti*, Univerzita JEP v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1999, 137 s., ISBN 80-7044-251-4.

Niniejsza praca jest analizą języka Romów, żyjących na terenie Republiki Czeskiej. Celem pracy jest opis konfrontatywny języka czeskiego i romskiego pod względem fonetycznym, morfologicznym, składniowym, graficznym i leksykalnym. Autor przedstawia problem z trzech punktów widzenia: historycznego, lingwistycznego i komunikacyjnego. Pierwszy ukazuje z historycznego punktu widzenia rozmieszczenie i migrację Romów na terenie ziem czeskich i Słowacji, częściowo także Węgier. Drugi obejmuje analizę lingwistyczną języka Romów i Czechów oraz ich konfrontację. Trzeci wydziela spektrum komunikacyjne języka czeskiego i romskiego, gwarantując dyferencjację języka Romów, rozwiązywanie multietynicznych i multikulturowych barier w komunikacji oraz bazę komunikacji w czeskiej szkole na przełomie XX i XXI wieku, a także udział dyskursywnego i emocjonalnego symbolizmu w komunikacji ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji Romów, żyjących w Czechach.

***Studie z korpusové lingvistiky*, věd. red. František Čermák, Jana Klímová, Vladimír Petkovič, Nakladatelství Karolinum, Praha 2000, 529 s., ISBN 80-7184-893-X.**

Celem tej publikacji jest dostarczenie do rąk odbiorcy podręcznika, przeglądu głównych gałęzi i kierunków, które dziś przedstawiają kierunek korpusowa lingwistyka. Ten kierunek badań wykracza poza tradycyjne ramy językoznawstwa. Książka stanowi wybór studiów (z jednym wyjątkiem), analiz i innych artykułów przednich znawców lingwistyki korpusowej, która rozwija się dziś najbardziej w krajach anglosaskich. Obejmuje ona trzy działy: *Korpusová lingvistika v rámci jiných oborů*, *Jazykový korpus (korpus, jeho struktura a výstavba, korpus a jeho typy, korpus a jeho anotace)*, *Korpusová lingvistika (korpusová lingvistika a její metody a přístupy, analýza a vytěžování korpusu, některé aplikace a souvislosti korpusu, otevřené otázky a problémy korpusové lingvistiky)*.

***Česká a polská emigrační literatura. Emigracyjna literatura czeska i polska, Sborník z mezinárodní vědecké konference*, red. Libor Martinek, Martin Tichý, Slezská universita v Opavě, Opava 2002, 310 s., ISBN 80-7248-169-X.**

Tom zawiera 35 referatów wygłoszonych podczas konferencji, zorganizowanej przez Instytut Bohemistyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Opawie. Tom jest poświęcony utworom i ludziom, którzy musieli opuścić własny kraj, by móc pisać i publikować, aby uratować się przed więzieniem. Autorzy ukazują, że choć zjawisko jest podobne zarówno dla literatury czeskiej, jak i polskiej, to jednak w sposób zasadniczy się różni. Czechosłowacki reżim na trwale wprowadził do podświadomości wielu ludziom pogląd, że ten, kto wyemigrował, jest w większy lub mniejszy sposób zdracą narodu. Tymczasem w Polsce odejście z własnego kraju było traktowane jako wyraz niepoddania się panującemu reżimowi.